

Zmiany w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku według projektu Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw

---

Changes in the Proceedings for the Acquisition of Inheritance According to the Draft Law on Amendments to the Law – Civil Code and Some Other Laws

The progressing tendency of lengthening court proceedings for the confirmation of the acquisition of inheritance, as well as the heterogeneity observed in practice in court decisions confirming the acquisition of inheritance, creates the need to search for new legislative solutions. Such solutions would be aimed at the improvement and acceleration of the proceedings while maintaining the legal protection of the correct determination of the legal succession resulting from the inheritance. The proposed changes to the provisions of the Code of Civil Procedure are primarily aimed at improvement of the procedure for confirming the acquisition of inheritance by extending the cognizance of the inheritance court to include the competence to issue a permit to submit a declaration of acquisition of the inheritance directly or rejection of inheritance on behalf of the minor or the person under care, without the need to initiate separate proceedings before the guardianship court. At the same time, the proposed changes define the obligatory circle of heirs at law who must be summoned to participate in the proceedings for the acquisition of inheritance. This author attempts to analyze the proposed regulation from the point of view of the practical efficiency and speed of inheritance proceedings, which, however, cannot be a priority over the correct determination of the designated testator's circle of heirs.

Agnieszka Kawałko

*doktor nauk prawnych
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II*

ORCID – 0000-0001-6911-0687

e-mail: agnieszka.kawalko@kul.pl

Słowa kluczowe:

spadek, spadkobierca, sąd spadku, stwierdzenie nabycia spadku, przyjęcie i odrzucenie spadku

Key words:

inheritance, heir, inheritance court, confirmation of the acquisition of inheritance, acceptance or rejection of inheritance

<https://doi.org/10.36128/priw.vi41.500>

1. Wprowadzenie

Rządowy projekt Ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw z 14 lipca 2022 r.¹, którego wnioskodawcą jest Ministerstwo Sprawiedliwości, obejmuje w szczególności nowelizację przepisów księgi IV Kodeksu

---

1 Projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw z dnia 14 lipca 2022 r., (UD222). <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12354503/katalog/12839209#12839209>. [dostęp: 31.07.2022].

cywilnego – Spadki², ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy³ oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego⁴.

Zasadniczy element projektowanych zmian odnosi się do kwestii materialnoprawnych. Projekt przewiduje przede wszystkim poszerzenia katalogu przesłanek uznania spadkobiercy przez sąd za niegodnego dziedziczenia. Dotychczasowy katalog przesłanek niegodności dziedziczenia określony w art. 928 k.c., który powszechnie w doktrynie był traktowany jako zamknięty i wyczerpujący, nie pozwalał na stosowanie instytucji niegodności dziedziczenia do stanów faktycznych podobnych do normowanych treścią art. 928 k.c. w dotychczasowym brzmieniu, nawet jeśli nieetyczne, naganne w powszechnym odczuciu, zachowania spadkobiercy uzasadniałyby pozbawienie takiego spadkobiercy korzyści ze spadku⁵. Na zasadność nowelizacji przepisów k.c. w tym zakresie wskazywali przedstawiciele doktryny. Autorzy projektu dostrzegli potrzebę poszerzenia przesłanek niegodności dziedziczenia i w projektowanej nowelizacji art. 928 k.c. proponują zmianę w art. 928 § 1 k.c. poprzez dodanie pkt 4 i 5, które normują dwie nowe przesłanki, tj.: uporczywe uchylanie się od wykonywania wobec spadkodawcy obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem, albo inna umową, oraz uporczywe uchylanie się od wykonywania obowiązku pieczy nad spadkodawcą, w szczególności wynikającego z władzy rodzicielskiej, opieki, sprawowania funkcji rodzica zastępczego, małżeńskiego obowiązku wzajemnej pomocy albo obowiązku wzajemnego szacunku i wspierania się rodzica i dziecka⁶.

Projekt przewiduje również zmianę treści art. 934 k.c., który *de lege lata* określa zasady dziedziczenia ustawowego w braku zstępnych, małżonka, rodziców, rodzeństwa i zstępnych rodzeństwa spadkodawcy w ten sposób, że cały spadek przypada dziadkom spadkodawcy w częściach równych (art. 934 § 1 k.c.). Zasady podziału udziału spadkowego dziadków spadkodawcy, którzy nie dożyli otwarcia spadku pomiędzy ich zstępnych (bez wskazania stopnia pokrewieństwa pomiędzy dziadkami spadkodawców a ich zstępnymi), następują w sposób wskazany w art. 931 § 1 i 2 k.c., a więc w sposób,

-
- 2 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, t. j. Dz.U. 2022, poz. 1360; dalej jako „Projekt”.
  - 3 Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r, t. j. Dz. U. 2020, poz. 1359.
  - 4 Ustawa z dnia 17 listopada 1965, t. j. Dz. U. 2021, poz. 1805.
  - 5 Zamiast wielu zob.: Hanna Witczak, *Wyłączenie od dziedziczenia na mocy orzeczenia sądowego* (Warszawa: Lexis Nexis, 2013), 134 i n.
  - 6 Postulat poszerzenia przesłanek uznania za niegodnego był wysuwany w doktrynie. Zob. w szczególności: Hanna Witczak, „Komentarz do art. 928 k.c.”, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV, *Spadki*, red. Magdalena Habdas, Mariusz Fras (Warszawa: Wolters Kluwer, 2019), 145.

w jaki podział ten następuje między zstępnymi spadkodawcy, a brak zstępnym tego z dziadków, który nie dożył otwarcia spadku, prowadzi do tego, że jego udział przypada pozostałym dziadkom w częściach równych⁷. Zmiana treści art. 934 k.c. proponowana w Projekcie przewiduje modyfikację § 2 art. 934 k.c. poprzez zastąpienie sformułowania, że udział spadkowy któregośkolwiek z dziadków spadkodawcy, które nie dożyło otwarcia spadku, przypada jego dzieciom w częściach równych. Następuje więc zastąpienie ogólnego pojęcia „zstępnym” dziadków spadkodawcy poprzez precyzyjne wskazania stopnie pokrewieństwa i przeznaczenia udziału dziadka spadkodawcy, który nie dożył otwarcia spadku jego dzieciom. Doprecyzowaniu ma ulec również § 3 art. 934 k.c., zgodnie z którym, w przypadku braku dzieci i wnuków (dotychczas: „w przypadku braku zstępnym”) tego z dziadków spadkodawcy, który nie dożył otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada pozostałym dziadkom w częściach równych. Projekt zakłada zatem ograniczenie kręgu spadkobierców ustawowych, w sytuacji, gdy do dziedziczenia ustawowego dochodzą zstępnym dziadków, którzy nie dożyli otwarcia spadku do dzieci tych dziadków, czyli rodzeństwa rodziców spadkodawcy oraz dzieci tego rodzeństwa, tj. rodzeństwa ciotecznego i stryjecznego spadkodawcy, z wyłączeniem dalszych zstępnym dziadków spadkodawcy⁸. Jako motyw tak przyjętego rozwiązania Autorzy Projektu wskazują na proces sukcesywnego wydłużania się czasu trwania postępowań spadkowych, którego przyczyn należy poszukiwać w zbyt szeroko określonym kręgu spadkobierców ustawowych, który nakłada na sąd spadku obowiązek poszukiwania dalekich krewnym spadkodawcy, przy braku spadkobierców powołanych do dziedziczenia w kolejnych grupach dziedziczenia ustawowego. Nadto taka regulacja dziedziczenia ustawowego ma doprowadzić do usunięcia z kręgu spadkobierców ustawowych dalekich krewnym spadkodawcy, z którymi spadkodawca nierzadko nie pozostawał w żadnych relacjach rodzinnych, przy zachowaniu priorytetu swobody testowania i możliwości powołania przez spadkodawcę do dziedziczenia dowolnych spadkobierców, nawet dalekich krewnym, którzy nie będą się mieścić w grupie spadkobierców ustawowych⁹.

---

7 Zob.: Hanna Witczak, „Uprawnienia rodziców i dziadków spadkodawcy w dziedziczeniu ustawowym w nowym stanie prawnym” *Monitor Prawniczy*, nr 11 (2009).

8 Co do postulatów ograniczenia kręgu spadkobierców ustawowych zob.: Jacek Wierciński, „Uwagi o teoretycznych założeniach dziedziczenia ustawowego” *Studia Prawa Prywatnego*, nr 9 (2009): 88.

9 Projektowane rozwiązanie ograniczenia kręgu spadkobierców ustawowych spotkało się z ostrą krytyką doktryny, zob.: Tomasz Justyński, Ewa Kobza, „Uwagi na marginesie projektowanych zmian w prawie spadkowym” *Krakowski Przegląd Notarialny*, nr 1 (2022): 22-23, 26-27.

Kolejne zagadnienie, które jest przedmiotem nowelizacji objętej Projektem, to kwestia zmiany treści art. 1015 k.c., który określa termin do złożenia przez spadkobiercę oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku oraz skutki braku takiego oświadczenia¹⁰ lub złożenia go z uchybieniem terminu. Nowelizacja art. 1015 k.c. odnosi się nie do fikcji prawnej skutków braku takiego oświadczenia, ale rozstrzyga wątpliwą do tej pory kwestię zachowania terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, w szczególności, gdy oświadczenie to ma być złożone przed sądem spadku lub gdy złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku wymaga zezwolenia sądu, co dotyczy przypadków złożenia oświadczenia w imieniu małoletniego lub osoby pozostającej pod opieką, na które zgodę – *de lege lata* – musi wyrazić sąd opiekuńczy. Projektowana nowelizacja zakłada, że do zachowania terminu 6 – miesięcznego na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku wystarczające jest złożenie przed jego upływem wniosku do sądu o odebranie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku.

O ile przed nowelizacją treści art. 1015 k.c., dokonaną w 2015 roku, uchybienia terminowi do złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku (w szczególności oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza) lub oświadczenia o odrzuceniu spadku miało zasadnicze znaczenie z uwagi na przewidywaną ówczesnie w tym przepisie fikcję przyjęcia spadku wprost, to po wskazanej zmianie uchybienie terminowi do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku nie stanowi dla spadkobiercy tak dotkliwej konsekwencji jak nieograniczona odpowiedzialność za długi spadkowe (fikcja prostego przyjęcia spadku), a jedynie odpowiedzialność wynikające z przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Jednocześnie Projekt przewiduje zawieszenie biegu sześciomiesięcznego terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Gdy warunkiem złożenia takiego oświadczenia jest zezwolenie sądu, wtedy bieg terminu na złożenie oświadczenia ma ulec zawieszeniu na czas trwania postępowania sądowego w tym przedmiocie. Rozwiązanie to rozstrzyga dotychczasowe wątpliwości w zakresie wpływu wszczęcia postępowania o zezwolenia na dokonanie

---

10 Zasadniczej nowelizacji przepisu art. 1015 k.c. dokonano ustawą z 20.3.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2015, poz. 539). Nowelizacja ta wprowadziła zasadnicze zmiany, w szczególności w zakresie skutków braku oświadczenia spadkodawców o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, czego konsekwencją była nieograniczona odpowiedzialność spadkobierców za długi spadkowe. Ustawa ta jako zasadę odpowiedzialności za długi spadkowe wprowadziła odpowiedzialność z dobrodziejstwem inwentarza (tj. do wysokości wartości aktywów majątku spadkowego) w miejsce obowiązującej do tej pory zasady nieograniczonej odpowiedzialności za długi spadkowe.

czynności przekraczającej zwykły zarząd majątkiem dziecka lub osoby pozostającej pod opieką na bieg terminu złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku¹¹.

- 11 Zagadnienie wpływu konieczności uzyskania zgody sądu opiekuńczego na złożenie w imieniu małoletniego lub osoby pozostającej pod opieką oświadczenia o odrzuceniu spadku, lub przyjęciu spadku wprost, jako czynności przekraczającej zwykły zarząd majątkiem, w kontekście zachowania terminu zawitego z art. 1015 k.c., było przedmiotem rozbieżności stanowisk doktryny i orzecznictwa. Kwestię tego, że czynność w postaci złożenia oświadczenia w imieniu małoletniego o przyjęciu spadku wprost lub odrzuceniu spadku jest czynnością przekraczającą zwykły zarząd majątkiem dziecka rozstrzygnął jednoznacznie SN w uchwale (7) z dnia 22 maja 2018 r., III CZP 102/17 (OSNC 2018 nr 2), przyjmując jednocześnie, że termin przewidziany w art. 1015 § 1 k.c. nie może się skończyć przed prawomocnym zakończeniem postępowania o zezwolenie na złożenie przez małoletniego spadkobiercę oświadczenia o odrzuceniu spadku. Po prawomocnym zakończeniu tego postępowania oświadczenie małoletniego powinno być złożone niezwłocznie, chyba że termin ten jeszcze nie upłynął. We wcześniejszych orzeczeniach SN prezentował również stanowisko, że wystąpienie do sądu opiekuńczego na wyrażenie zgody na złożenie oświadczenia w imieniu małoletniego nie ma wpływu na bieg terminu z art. 1015 § 1 k.c. (zob.: postan. SN z 25 maja 2012 r., I CSK 414/11, LEX nr 1254617, postan. SN z 13 grudnia 2012 r., V CSK 18/12, LEX nr 1293843, postan. SN z 25 lutego 2015 r., IV CSK 329/13, LEX 1663137). Wskazywano, że ukształtowanie w art. 1015 § 1 k.c. terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku jako terminu zawitego prawa materialnego oznacza, że z chwilą jego upływu wygasa uprawnienie do skorzystania z tego prawa podmiotowego, a oświadczenie złożone po upływie terminu nie wywołuje żadnych skutków prawnych. Upływ terminu uwzględniany jest z urzędu, nie ma żadnych możliwości jego przedłużenia, a w art. 1015 § 2 k.c. przewidziane zostały konsekwencje biernego zachowania się spadkobiercy w postaci prostego przyjęcia spadku (przed nowelizacją brzmienia art. 1015 § 2 k.c.), zaś w odniesieniu do osoby niemającej pełnej zdolności do czynności prawnych albo osoby, co do której istnieje podstawa do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia, albo osoby prawnej, niezłożenie oświadczenia w terminie jest jednoznaczne z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Inne stanowisko zakładało możliwość stosowania przez analogię do terminu zawitego z art. 1015 § 1 k.c. przepisów o przerwie lub zawieszeniu przedawnienia roszczeń (zob. postan. SN z 20 listopada 2013 r., I CSK 329, 13, OSNC 2014/9/93, postan. SN z 28 maja 2015 r., III CSK 352/14,

Konsekwencją przyjęcia projektowanej zmiany art. 1015 § 1 k.c. w zakresie zachowania i biegu terminu do złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku jest przyjęcie przez Autorów Projektu analogicznego rozwiązania w zakresie zachowania terminu uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, złożonego pod wpływem błędu lub groźby (oraz uchylenia się od skutków niezłożenia pod wpływem groźby lub błędu oświadczenia o przyjęciu albo odrzuceniu spadku). *De lege lata* przepis art. 1019 k.c. odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów o wadach oświadczenia woli z tym zastrzeżeniem, że oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia (lub jego braku) powinno nastąpić przed sądem. Projektowana zmiana rozstrzyga wątpliwości co do zachowania terminu do złożenia takiego oświadczenia, przyjmując, że do zachowania terminu wystarczające jest złożenie przed jego upływem wniosku do sądu o odebraniu oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia złożonego pod wpływem błędu lub groźby (lub baraku takiego oświadczenia)¹².

OSNC 2016, nr 5 poz. 63). W postanowieniu SN z 25 września 2015 r., V CSK 686/14, LEX nr 1816581 Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, zgodne z treścią projektowanej nowelizacji, przyjmując, że złożenie wniosku o zezwolenie na odrzucenie spadku w imieniu małoletniego powoduje zawieszenie – na czas trwania postępowania – biegu terminu określonego w art. 1015 § 1 k.c., a do zachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku wystarczy złożenie do sądu pisma zawierającego takie oświadczenie podpisanego przez uprawnioną osobę. Na taki sam kierunek zmian wskazał Sąd Najwyższy w postan. z dnia 26 maja 2021 r., I NSNc 76/21, LEX nr 3220218. Zob.: Jerzy Pisuliński, „Niektóre problemy związane z terminem do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku” *Rejent*, nr 6 (1992).

- 12 Por.: uchwała SN z 22 listopada 2013 r., III CZP 77/13, OSNC 2014, nr 9, poz. 86, w którym SN wskazał, że oświadczenie w przedmiocie przyjęcia bądź odrzucenia spadku może być złożone w toku postępowania o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia w przedmiocie przyjęcia bądź odrzucenia spadku, a jego skuteczność zależy od zachowania terminu określonego w art. 1019 § 1 w związku z art. 88 § 2 k.c. W uchwale z dnia 15 marca 2018 r., III CZP 110/17, OSNC 2019, nr 2, poz. 1 Sąd Najwyższy dopuścił złagodzenie rygoru terminu zawitego do złożenia oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku złożonego pod wpływem błędu lub groźby, przyjmując, że w wypadkach wyjątkowych, w szczególności gdy za nieodebranie oświadczenia w terminie spadkobierca nie ponosi winy, sąd może nie uwzględnić upływu tego terminu przez wzgląd na zasady współżycia społecznego (art. 5 k.c.). W orzecznictwie prezentowano również stanowisko, zgodnie

W projektowanej nowelizacji przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego Autorzy Projektu skupili się na zagadnieniu wyrażania zgody przez sąd opiekuńczy na czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka (art. 101 k.r.o.) lub osoby pozostającej pod opieką (art. 156 k.r.o.). W obu przypadkach przewidziano, że zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd majątkiem dziecka lub osoby pozostającej pod opieką należy do kognicji sądu opiekuńczego, z zastrzeżeniem przypadków wskazanych w przepisach szczególnych (w tym wypadku w projektowanych przepisach Kodeksu postępowania cywilnego), gdzie kompetencja ta może przysługiwać sądowi spadku. Jednocześnie Projekt przewiduje dodanie § 4 do art. 101 k.r.o., który określa przypadki, w których nie jest wymagane zezwolenie sądu opiekuńczego lub sądu spadku na czynność polegającą na odrzuceniu spadku w imieniu dziecka (przepis ten nie przewiduje zwolnienia przedstawicieli ustawowych z obowiązku uzyskania zezwolenia sądu na złożenie w imieniu małoletniego lub osoby pozostającej pod opieką oświadczenia o prostym przyjęciu spadku). Projekt przewiduje, że takie zezwolenie nie będzie wymagane, jeżeli oświadczenie w imieniu małoletniego o odrzuceniu spadku składa rodzic, któremu w tym zakresie przysługuje władza rodzicielska, lub gdy czynność ta jest dokonywana za zgodą drugiego z rodziców, któremu w tym zakresie przysługuje władza rodzicielska, lub gdy jest dokonywana wspólnie przez rodziców, jeżeli dziecko jest powoływane do dziedziczenia wskutek uprzedniego odrzucenia spadku przez rodzica. Konieczność uzyskania zezwolenia sądu wystąpi natomiast w sytuacji, gdy inny zstępny rodziców tego dziecka spadek przyjmuje. Wydaje się, że zaproponowane rozwiązanie należy zaaprobować, wystarczające bowiem wydaje się pozostawienie w kompetencji rodziców, którzy spadek odrzucili, złożenie takiego oświadczenia w imieniu ich małoletnich dzieci, bez potrzeby angażowania sądu opiekuńczego lub sądu spadku. Chodzi

---

z którym dla zachowania terminu do złożenia oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku złożonego pod wpływem błędu lub groźby wystarczy złożenie do sądu wniosku o odebranie takiego oświadczenia (tak SN w postan. z 4 kwietnia 2014 r., II CSK 410/13, LEX nr 1048607) z bardzo przekonującym uzasadnieniem, że oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia co do przyjęcia spadku może być złożone tylko do protokołu przed sądem, o zachowaniu terminu określonego w art. 88 § 2 k.c. powinno rozstrzygać wyłącznie wniesienie przed upływem tego terminu do sądu wniosku zawierającego żądanie odebrania oświadczenia. Spadkobierca ma jedynie na to wpływ, tylko to zależy od niego. Kiedy zaś dojdzie do odebrania oświadczenia, zależy od sądu. Wobec tego chwila odebrania oświadczenia przez sąd nie powinna mieć wpływu na zachowanie terminu.

zwłaszcza o sytuację, w której decyzja o odrzuceniu spadku przez dziecko, które jest powołane do dziedziczenia wskutek uprzedniego odrzucenia spadku przez rodzica jest podejmowana ze względu na stan majątku spadkowego, tj. gdy spadek obejmuje w zasadzie wyłącznie długi spadkowe. Wątpliwości może jednak budzić sytuacja, kiedy odrzucenie spadku przez rodzica następuje z innych przyczyn (np. ze względu na bardzo złe stosunki osobiste ze spadkodawcą), a powołane do dziedziczenia w miejsce rodzica odrzucającego spadek dziecko mogłoby uzyskać znaczną korzyść ze spadku. Projektowany § 4 do art. 101 k.r.o. nie obejmuje swym zakresem badania przyczyn odrzucenia spadku w imieniu dziecka, jeśli tylko czynności tej dokonują rodzice, którym w tym zakresie przysługuje władza rodzicielska. Z oczywistego punktu widzenia należałoby zakładać, że rodzice sprawujący pieczę nad osobą i majątkiem dziecka nie podjęliby w jego imieniu czynności w postaci odrzucenia spadku, jeżeli z tego spadku miałaby przypaść dziecku korzyść majątkowa, jednak nie można wykluczyć sytuacji, w których oświadczenie takie zostałoby złożone wbrew interesowi majątkowemu dziecka, co przy tak ukształtowanej regulacji art. § 4 do art. 101 k.r.o. wyklucza objęcie kognicją sądu opiekuńczego takich przypadków.

Drugi zasadniczy trzon Projektu obejmuje propozycję nowelizacji przepisów Kodeksu postępowania cywilnego w sprawach z zakresu spraw spadkowych, rozpoznawanych przez sąd spadku w postępowaniu nieprocesowym, w szczególności przepisów o przyjęciu lub odrzuceniu spadku oraz przepisów regulujących sądowe postępowanie o stwierdzeniu nabycia spadku. Projektowane zmiany w przepisach o przyjęciu lub odrzuceniu spadku prowadzą do poszerzenia kognicji sądu spadku poprzez przyznanie temu sądowi kompetencji do wydawania zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka lub osoby pozostającej pod opieką w postaci prostego przyjęcia lub odrzucenia spadku, w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Druga grupa zmian w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego odnosi się do postępowania o stwierdzenie nabycia spadku i w sposób odmienny od doczasowego określa krąg uczestników postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, czego konsekwencją jest dalsza projektowana zmiana w postaci odmiennego ukształtowania przesłanek wezwania spadkobierców przez ogłoszenie (art. 672 k.p.c.). Zasadniczej zmianie ma ulec również art. 677 k.p.c., który określa elementy treści postanowienia sądu o stwierdzeniu nabycia spadku.

Poniższe rozważania odnoszą się wyłącznie do projektowanych zmian w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego i ich analizie z punktu widzenia potrzeb praktyki i zapewnienia bezpieczeństwa obrotu, w tak szczególnej kwestii jaką jest prawidłowe ustalenie następstwa prawnego w drodze spadkobrania. Z jednej strony występuje tu bowiem potrzeba jak najszybszego ustalenia kręgu spadkobierców po danym spadkodawcy, nie tylko w interesie spadkobierców, ale również wierzycieli spadku i innych uczestników obrotu,

przy jednoczesnym obowiązku ciężącym na sądzie spadku, który z urzędu musi ustalić, kto jest spadkobiercą, niezależnie od twierdzeń uczestników postępowania o stwierdzenie nabycia spadku i składanych przez nich dowodów. W uzasadnieniu Projektu wskazano, że proponowane zmiany w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego przełożą się na usprawnienie postępowań w sprawach spadkowych o stwierdzenie nabycia spadku, które mimo spadku liczby wniosków składanych do sądu spadku (z uwagi na szersze wykorzystywanie alternatywnego sposobu stwierdzania nabycia spadku w postaci notarialnego aktu poświadczenia dziedziczenia), wykazują rosnącą tendencję w postaci wydłużania czasu trwania tych postępowań, co jest zjawiskiem wielce niepożądanym, powodującym, że osoby zainteresowane uzyskaniem postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku (zwłaszcza w przypadkach, w których nie może zostać wydany akt poświadczenia dziedziczenia) pozostają przez długi czas w niepewności nie tylko co do samej treści postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, ale w szczególności posiadania samego dokumentu urzędowego w postaci postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, który pełni funkcję legitymacyjno-dowodową, że osoby w nim wskazane są spadkobiercami. Zatem postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku powinno stwarzać pewność istnienia prawa, które dokumentuje, czego gwarantem jest nałożenie na sąd spadku obowiązku badania z urzędu, kto jest spadkobiercą, jednocześnie przy eliminowaniu z postępowania o stwierdzenia nabycia spadku takich czynności, które wydają się zbędne do prawidłowego ustalenia kręgu spadkobierców i prowadzą do znacznego wydłużenia postępowania.

2. Kognicja sądu spadku

Odpowiednio ukształtowany zakres kognicji sądu w postępowaniu spadkowym ma zasadniczą rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa obrotu prawnego, w szczególności w zakresie prawidłowego ustalenia następstwa prawnego następującego w wyniku spadkobrania. Projektowana zmiana przepisów Kodeksu postępowania cywilnego zakłada przyznanie sądowi spadku (art. 628 k.p.c.) dodatkowej kompetencji w postaci wydawania w toku postępowania zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd majątkiem dziecka lub osoby pozostającej pod opieką w postaci prostej przyjęcia, lub odrzucenia spadku (projektowana treść art. 640 (1) k.p.c.). Dotychczas sprawy o wydanie takiego zezwolenia toczyły się wyłącznie przed sądem opiekuńczym, na podstawie art. 101 k.r.o., niezależnie od tego, czy wniosek taki był składany w oderwaniu od postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, czy też w toku takiego postępowania. Co więcej, w sprawie spadkowej, w której wystąpiła konieczność uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd w postaci odrzucenia spadku lub przyjęcia spadku wprost, sąd spadku mógł być w ogóle niezaangażowany, zwłaszcza gdy poszczególni spadkobiercy w kolejności

składali oświadczenia o odrzuceniu spadku przed notariuszem, bez wszczęcia postępowania o stwierdzenia nabycia spadku.

U podstaw projektowanego rozszerzenia kognicji sądu spadku leży z jednej strony konstatacja Autorów Projektu, oparta na badaniach empirycznych przeprowadzonych przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, z których wynika, że w większości postępowań prowadzonych przez sądy opiekuńcze, których przedmiotem było zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd majątkiem dziecka w postaci odrzucenia spadku, nie prowadzono szczególnie wnikliwego postępowania dowodowego w zakresie ustalenia pobudek i zasadności dla złożenia takiego oświadczenia, a zezwolenia są wydawane przez sąd opiekuńczy głównie na podstawie oświadczeń przedstawicieli ustawowych¹³. Z drugiej zaś strony Autorzy projektu wskazują na duże doświadczenie sądu spadku w uzyskiwaniu informacji na temat składników majątku spadkowego. Sąd spadku może bowiem, za pomocą instrumentów przewidzianych w przepisach k.p.c., tj. postępowania o wyjawienie przedmiotów spadkowych, zarządu spadku nieobjętego, zabezpieczenia spadku, ustalić skład i wartość majątku spadkowego, co powinno stanowić wystarczające zabezpieczenie interesów małoletniego spadkobiercy przed zezwoleniem przez sąd na złożenie w jego imieniu przez przedstawicieli ustawowych oświadczenia na odrzucenie spadku.

Tylko z pozoru takie uzasadnienie rozwiązania proponowanego w projekcie wydaje się spójne z przyjętymi rozwiązaniami w zakresie kognicji sądu właściwego do wydawania zezwolenia na dokonanie w imieniu małoletniego czynności przekraczającej zwykły zarząd majątkiem dziecka

---

13 Zob. Jerzy Słyk, „Orzekanie w sprawach o zezwolenia na dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka” *Prawo w działaniu. Sprawy cywilne*, nr 21 (2015): 220-221. Autor na podstawie badań aktowych wskazał, że głównym powodem ubiegania się o zezwolenia na odrzucenie spadku w imieniu małoletniego jest istnienie długów spadkowych, o których wie wnioskodawca, a dalsze przyczyny domniemane, niepotwierdzone długi spadkodawcy, wyjątkowo względy rodzinne. W niektórych postępowaniach sądowych sąd opiekuńczy podejmował próbę badania wartości spadku, który miałby odrzucony i wysokości długów spadkowych, jednakże co do zasady sądy nie prowadziły postępowania dowodowego pozwalającego na szczegółowe określenie składu i wartości majątku spadkowego. W konsekwencji Autor stanął na stanowisku, że sądy przeważnie dokonują abstrakcyjnej ceny czynności zamierzonej przez rodziców w imieniu małoletniego, bez wnikliwego postępowania dowodowego, co w istocie sprowadza kontrolę sądu opiekuńczego nad czynnościami przekraczającymi zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka do kontroli iluzorycznej i nieefektywnej.

(lub osoby pozostającej pod opieką) w postaci złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w imieniu dziecka. Projektowana nowelizacja prowadzi w zasadzie do rozczłonkowania kognicji sądu w przedmiocie udzielania zezwolenia na odrzucenie spadku w imieniu małoletniego lub osoby pozostającej pod opieką w ten sposób, że kompetencja do rozstrzygania w tym przedmiocie zostaje co do zasady pozostawiona sądowi opiekuńczemu (art. 101 i 156 k.r.o.), natomiast jedynie w przypadku, gdy konieczność uzyskania zezwolenia na dokonanie takiej czynności pojawi się w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, to zezwolenia na dokonanie czynności wydaje sąd spadku. Projektowany § 2 art. 640 (1) k.p.c. dodatkowo rozstrzyga wzajemną relację wniosku o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd majątkiem dziecka lub osoby pozostającej pod opieką na złożenie oświadczenia o przyjęciu spadku wprost lub odrzuceniu spadku złożonego do sądu opiekuńczego do toczącego się postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Otóż rozwiązanie to zakłada, że z chwilą wszczęcia postępowania o stwierdzenie nabycia spadku wniosek złożony do sądu opiekuńczego przekazuje się do dalszego rozpoznania sądowi spadku.

Ustawowa regulacja Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, zgodnie z którą rodzice nie mogą bez zgody sądu opiekuńczego dokonywać czynności przekraczających zwykły zarząd majątkiem dziecka ani wyrażać zgody na dokonywanie takich czynności przez dziecko (zob. art. 101 k.r.o. i w stosunku do osób pozostających pod opieką art. 156 k.r.o.), opiera się na założeniu konieczności sprawowania kontroli przez sąd opiekuńczy, z uwagi na konieczność ochrony interesów osób małoletnich lub pozostających pod opieką przed sprzecznymi z ich dobrem czynnościami dokonywanymi przez przedstawicieli ustawowych w ich imieniu. Jak wskazano powyżej, Autorzy projektu upatrują zasadności przyznania sądowi spadku kompetencji do rozstrzygania w przedmiocie zezwolenia na odrzucenie spadku w imieniu małoletniego w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku w „profesjonalnej wiedzy, której sąd opiekuńczy z natury rzeczy nie posiada”¹⁴ i w przysługujących sądowi spadku instrumentach pozwalających na uzyskiwanie informacji o składzie majątku spadkowego¹⁵.

-
- 14 Zob.: Uzasadnienie projektu z dnia 14 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny o raz niektórych innych ustaw, s. 15. <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12354503/katalog/12839209#12839209>. [dostęp: 31.07.2022].
- 15 Podkreślić należy, że co do zasady w postępowaniu o stwierdzenia nabycia spadku badanie składu spadku leży raczej poza kognicją sądu spadku. Zasadność samego wniosku o stwierdzenia nabycia spadku i wydanie postanowienia w tym przedmiocie nie zależy od tego, czy w skład majątku spadkowego wchodzi jakiegokolwiek aktywa czy pasywa. Por.: Bogudar Kordasiewicz w *System prawa prywatnego*, t. XI,

Nie sposób zgodzić się z taką argumentacją uzasadnienia Projektu, w szczególności z uwagi na to, że sądowi opiekuńczemu nadal w Projekcie pozostawia się kompetencję do wydawania postanowień w przedmiocie zezwolenia na dokonanie w imieniu małoletniego czynności w postaci złożenia oświadczenia o przyjęciu spadku wprost lub o odrzuceniu spadku, jeśli nie toczy się postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po spadkodawcy, po którym spadek ma być przyjęty lub odrzucony. Prawidłowym założeniem powinno być zatem, że zarówno sąd opiekuńczy, jak i sąd spadku, którego kognicja w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku została również rozszerzona na wydawania zezwolenia na czynność przekraczającą zwykły zarząd majątkiem dziecka lub osoby pozostającej pod opiekę w postaci prostego przyjęcia lub odrzucenia spadku, mają w takim samym zakresie obowiązek badać zasadność wydania zezwolenia na dokonanie takiej czynności. Fakt dysponowania przez sąd spadku dodatkowymi instrumentami, (np. sąd spadku może z urzędu dokonać zabezpieczenia spadku – art. 635 k.p.c.), które nie przysługują sądowi opiekuńczemu, nie powinien prowadzić do wniosku, że zezwolenie wydane przez sąd spadku jest oparte na solidniejszych podstawach dowodowych, albowiem sąd spadku mógł wykorzystać przysługujące mu instrumenty w celu ustalenia składu i wartości składników majątku spadkowego, a zatem miał podstawy do wszechstronnej oceny zasadności wniosku o zezwolenia na dokonanie takich czynności. Oba sądy, zarówno sąd opiekuńczy, jak i sąd spadku, rozstrzygając sprawę o wydanie zezwolenia na złożenie w imieniu małoletniego (lub osoby pozostającej pod opieką) oświadczenia o przyjęciu spadku wprost lub o odrzuceniu spadku, powinny z taką samą wnikliwością badać przyczyny ubiegania się o zezwolenie, przy czym rozstrzygającym kryterium powinna być ochrona interesów majątkowych małoletnich lub osób pozostających pod opieką, w których imieniu ma być złożone takie oświadczenie.

Przekonywującym jest natomiast argument Autorów Projektu, który wskazuje na to, że przyznanie sądowi spadku (w toku postępowania

---

Prawo spadkowe, red. Bogudar Kordasiewicz, wyd. 3 (Warszawa: C. H. Beck, 2009), 458. Obowiązek badania przez sąd spadku składu majątku spadkowego występuje jedynie w sytuacji, gdy spadek otworzył się przed dniem 14 lutego 2001 r.; wtedy sąd spadku ma obowiązek zbadać, czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne i kto ze spadkodawców posiada kwalifikacje do jego dziedziczenia na mocy przepisów szczególnych o dziedziczeniu gospodarstw rolnych. Druga sytuacja badania składu spadku zachodzi, gdy spadkodawca sporządził zapis lub zapisy wyczerpujące cały spadek. I wreszcie sąd spadku jest obowiązany badać, czy w skład spadku wchodzi przedsiębiorstwo w spadku objęte zarządem sukcesyjnym (art. 670 § 2 k.p.c.). Zob. też: postan. SN z 28 października 1976 r., III CRN 209/76, LEX nr 7866.

o stwierdzenie nabycia spadku) kompetencji do rozstrzygnięcia w przedmiocie zezwolenia na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka lub osoby pozostającej pod opieką w postaci prostego przyjęcia lub odrzucenia spadku, przyczyni się do usprawnienia i przyspieszenia postępowań o stwierdzenie nabycia spadku, bez potrzeby zawieszania postępowań o stwierdzenie nabycia spadku na czas uzyskania przez zainteresowane osoby zezwolenia przed sądem opiekuńczym.

Dodatковым motywem uzasadniającym rozszerzenie kognicji sądu spadku w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku jest zbieżność projektowanej regulacji z regulacją Rozporządzenia Rady UE 2019/1111 z dnia 25 czerwca 2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę¹⁶, która w art. 16 określa kompetencję sądu państwa członkowskiego (do którego należy rozpoznanie sprawy głównej – sprawy spadkowej) do wydania zezwolenia (lub zatwierdzenia przez sąd) na dokonanie w imieniu dziecka czynności w postępowaniu spadkowym (przyjęcia lub odrzucenia spadku), nawet jeśli sąd ten nie ma jurysdykcji na podstawie Rozporządzenia w sprawach małżeńskich i odpowiedzialności rodzicielskiej.

Co istotne, z punktu widzenia uczestników postępowania o stwierdzenia nabycia spadku, którzy chcą uzyskać zezwolenie na złożenie w imieniu dziecka lub osoby pozostającej pod opieką oświadczenia o przyjęciu spadku wprost lub odrzuceniu spadku, Projekt nie przewiduje zmian w ustawie z dnia 25 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹⁷ w zakresie określenia wysokości opłaty od wniosku o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd w postaci prostego przyjęcia spadku lub odrzucenia spadku w imieniu małoletniego lub osoby pozostającej pod opieką, jeżeli wniosek ten jest składany w postępowaniu o stwierdzenia nabycia spadku. Autorzy Projektu proponują pozostawienie dotychczasowej regulacji art. 49 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, który przyjmuje zasadę uiszczania odrębnej opłaty od każdego z wniosków wskazanych przepisem art. 49 ust. 1 i 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, nawet jeśli wnioski te składane są w jednym piśmie procesowych. Z istoty wniosku o zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zwykły zarząd majątkiem małoletniego lub osoby pozostającej pod opieką na przyjęcie spadku wprost lub odrzucenie spadku wynika, że wniosek ten ma charakter uprzedni do składanego wniosku o odebranie w imieniu małoletniego takiego oświadczenia przed sądem spadku w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Zatem zasadnym jest brak pobierania dodatkowej opłat od wniosku o zezwolenie na dokonanie takiej czynności. Opłacie w wysokości 100 zł

---

16 Dz. U. UE L. 2019. 178/1.

17 T. j. Dz. U. 2022, poz. 1125.

będzie podlegał zatem jedynie wniosek o przyjęcie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 49 ust. 1 pkt 3 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych).

3. Uczestnicy postępowania o stwierdzenie nabycia spadku

Zgodnie z art. 1025 § 1 k.c. sąd stwierdza nabycie spadku na wniosek osoby mającej w tym interes¹⁸. *De lege lata*, zgodnie z art. 669 k.p.c., sąd spadku wydaje postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po przeprowadzeniu rozprawy, na którą wzywa wnioskodawcę oraz osoby mogące wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi lub testamentowi. Zakres kognicji sądu w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku określa przepis art. 670 KPC, zgodnie z którym sąd jest zobowiązany w toku postępowania z urzędu zbadać kto jest spadkobiercą¹⁹. Sąd w szczególności bada też, czy spadkodawca pozostawił testament oraz wzywa do złożenia testamentu osobę, co do której będzie uprawdopodobnione, że testament się u niej znajduje. Natomiast, jeżeli testament zostanie złożony, sąd dokonuje jego otwarcia i ogłoszenia²⁰.

-
- 18 W orzecznictwie Sądu Najwyższego przykładowo wskazywano, że zainteresowanymi w rozumieniu art. 1025 § 1 KC w uzyskaniu stwierdzenia nabycia spadku przez spadkobiercę są m. in.: spadkobiercy, ich następcy prawni, wierzyciele spadku i wierzyciele spadkobierców (zob.: Postanowienie SN z dnia 10 maja 1966 r., II CR 205/66, OSNCP 1966, nr 12, poz. 224;), zapisobiercy, nabywcy spadku lub udziału w spadku, współwłaściciele przedmiotów wchodzących w skład spadku (Uchwała SN z dnia 11 lutego 1958 r., III CO 29/57, OSN 1958, poz. 120), kuratorzy spadku oraz wykonawcy testamentu, a ponadto osoba bliska najemcy domagająca się ustalenie wstąpienia w stosunek najmu po zmarłym najemcy (Uchwała SN z dnia 19 lutego 1981 r., III CZP 2/81, OSNCP 1981, nr 8, poz. 144) i osoba, która z tytułu pozostawania w konkubinacie ze spadkodawcą chciałaby rozliczyć się z wszystkimi rzeczywistymi spadkobiercami z tytułu wspólnych w okresie konkubinatu przedsięwzięć majątkowych (zob.: Postanowienie SN z dnia 12 stycznia 1983 r., III CRN 218/82 (OSNCP 1983, nr 8, poz. 124). Zob. też postan. SN z 8 września 1999 r., I CKN 120/98, LEX nr 852516; por.: Paweł Zdanikowski, „Komentarz do art. 1025 k.c., t. 11”, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV, *Spadki*, red. Magdalena Habdas, Mariusz Fras (Warszawa: Wolters Kluwer, 2019), 640-641; Paweł Książak, *Prawo spadkowe* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2017), 394-395.
- 19 Zob.: Tadeusz Felski, *Zakres orzekania sadu pierwszej instancji w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku*, AUNC 1990/ XXVII, 18-19.
- 20 W pierwotnym brzmieniu przepis art. 670 KPC zawierał § 2, zgodnie z którym sąd w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku miał

Projektowane zmiany dotychczasowej treści art. 669 i 670 k.p.c. odnoszą się w szczególności do kręgu osób, które obligatoryjnie powinny być uczestnikami postępowania o stwierdzenie nabycia spadku. Aktualny obowiązek sądu wezwania na rozprawę o stwierdzenie nabycia spadku ogranicza się do osoby wnioskodawcy oraz osób mogących wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi. Na tym tle powstaje pytanie, czy do udziału w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku powinni być wezwani wszyscy spadkobiercy ustawowi, niezależnie od grupy dziedziczenia ustawowego, do której należą po danym spadkodawcy, w sytuacji w której są oni wnioskodawcami w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku. Wezwanie przez sąd spadku osoby, która może wchodzić w rachubę jako spadkobierca ustawowy do udziału w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku należy odróżnić do wniosku strony o dopuszczenie do udziału w sprawie, która w postępowaniu nieprocesowym może wziąć udział aż do zakończenia

---

obowiązek badać z urzędu, czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne oraz którzy ze spadkobierców powołanych do spadku spełniają warunki do dziedziczenia gospodarstwa rolnego, w związku z istnieniem szczególnych przepisów dotyczących dziedziczenia gospodarstw rolnych, które wymagały wykazania się przez spadkobiercę określonymi kwalifikacjami; co do ewolucji przepisów KC w zakresie szczególnych przesłanek dziedziczenia spadków, w skład których wchodziło gospodarstwo rolne, zob.: Stanisław Piątowski, Hanna Witczak, Agnieszka Kawalko, *System prawa prywatnego. Prawo spadkowe*, t. X, red. Bogudar Kordasiewicz, wyd. 3 (Warszawa: C. H. Beck, 2009), 302-325. Przepis art. 670 § 2 KPC został znowelizowany na podstawie ustawy z 13 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego w ten sposób, że po wyrazach „spadkobierców powołanych do spadku” dodano wyrazy „z ustawy”. Zmiana ta korespondowała z dokonaną ustawą z dnia 28 lipca 1990 r. (Dz. U. z 1990, Nr 55, poz. 321) nowelizacją przepisów kodeksu cywilnego dotyczących zniesienia ograniczeń w zakresie dziedziczenia gospodarstwa rolnego na podstawie testamentów. W wyniku tej nowelizacji do spadków otwartych po 1 października 1990 r. do powołania w testamencie spadkobiercy stosuje się wyłącznie zasady ogólne prawa spadkowego o powołaniu przez spadkodawcę spadkobierców testamentowych bez konieczności badania, czy spadkobiercy ci spełniali warunki do dziedziczenia gospodarstwa rolnego, określone przepisem art. 1059 KC. Ostatniej zmiany treści art. 670 k.p.c. dokonano przez art. 63 pkt 7 ustawy z dnia 5 lipca 2018 r. (Dz. U. 2018, poz. 1629) zmieniającej m.in. ustawę z dniem 25 listopada 2018 r., wprowadzając § 2 art. 670 k.p.c., zgodnie z którym sąd spadku ustala, czy w skład spadku wchodzi przedsiębiorstwo w spadku objęte zarządem sukcesyjnym.

postępowania w drugiej instancji, jako zainteresowany w której wynik dotyczy jego praw (art. 510 k.p.c.)²¹. Doktryna w większości wypowiada się w tym kierunku, że uczestnikami postępowania oprócz wnioskodawcy, którego legitymacja podlega każdorazowo ocenie w świetle art. 1025 § 1 k.c. oraz okoliczności danej sprawy, są osoby, które mogą wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi. Nie ma znaczenia, czy w sprawie dochodzi do dziedziczenia spadku z testamentu. Z mocy omawianego przepisu spadkobiercy ustawowi biorą udział w postępowaniu także wtedy, gdy dochodzi do dziedziczenia testamentowego²². Brak jednak wypowiedzi, które wskazywały na to, że obowiązek sądu spadku wezwania do udziału w sprawie wszystkich mogących wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi obejmuje *de lege lata* spadkobierców wszystkich grup dziedziczenia ustawowego, aż do dziadków spadkodawcy, pasierbów spadkodawcy, gminy ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy lub Skarbu Państwa²³. Wskazówkę w zakresie prawidłowej wykładni art. 669 k.p.c. w dotychczasowym brzmieniu może stanowić wypowiedź Sądu Najwyższego zawarta w postanowieniu z dnia 10 grudnia 1992 r.²⁴, zgodnie z którą po odrzuceniu spadku przez spadkobiercę ustawowego dziedziczącego spadek w pierwszej kolejności sąd prowadzący postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku wzywa do udziału w sprawie – jako zainteresowane – osoby nabywające spadek wedle ogólnych reguł dziedziczenia ustawowego w dalszej kolejności (art. 1020 k.c. i art. 510 § 2 w związku z art. 669 k.p.c.). *De lege lata* brak jest podstaw do przyjmowania, że w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku sąd spadku jest zobowiązany do wezwania na rozprawę o stwierdzenie nabycia spadku spadkobierców ustawowych należących do wszystkich grup dziedziczenia ustawowego. Taka wykładnia art. 669 k.p.c. prowadziłaby do całkowitego paraliżu postępowań o stwierdzenie nabycia spadku, przy konieczności wezwania do

- 21 Por.: postan. SN z 24 maja 1966 r., III CR 94/66, OSNCP 1967/1, poz. 16, w którym Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, że okoliczność, że siostra spadkodawcy dziedziczyłaby w dalszej kolejności, nie uzasadnia odmowy dopuszczenia jej do udziału w sprawie, gdy zgłasza ona okoliczności mające przemawiać za tym, że spadkobierca dziedziczący w pierwszej kolejności nie zachował prawa dziedziczenia gospodarstwa rolnego.
- 22 Zob.: Piotr Prus, „Komentarz do art. 669 k.p.c., teza 4”, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, red. M. Manowska, LEX 2021.
- 23 Por.: orzeczenie SN z 28 stycznia 1949 r., C 1089/48, LEX nr 310177), zgodnie z którym Skarb Państwa lub gmina jako spadkobiercy konieczni uczestniczą w sprawie jedynie wówczas, gdy w okolicznościach danej sprawy może wchodzić w rachubę dziedziczenie przez te podmioty.
- 24 II CRN 135/92 z omówieniem Jacek Gudowski, „Przegląd orzecznictwa” *Przegląd Sądowy*, nr 2 (1996): 56.

udziału w sprawie spadkobierców należących do wszystkich grup dziedziczenia ustawowego, kiedy z okoliczności sprawy wynika bezdyskusyjnie, że spadek dziedziczą z ustawy np. spadkobiercy I grupy dziedziczenia ustawowego. Do oceny sądu spadku należy zatem – w okolicznościach konkretnej sprawy – podjęcie decyzji o konieczności wezwania do udziału w postępowaniu spadkobierców ustawowych z dalszych grup dziedziczenia, jeżeli okoliczności wskazują, że mogą być oni osobami wchodzącymi w rachubę jako spadkobiercy. Wydaje się, że samo okoliczność przynależności do określonej dalszej grupy dziedziczenia ustawowego po danym spadkodawcy nie jest wystarczającym powodem do wzywania takiego spadkobiercy do udziału w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku²⁵. Oczywiście taki spadkobierca potencjalnie „wchodzi w rachubę” jako spadkobierca ustawowy, jednakże sformułowanie to należałoby wyklądać funkcjonalnie, t.j. nie jaką samą potencjalną możliwość bycia spadkobiercą, ale bycia spadkobiercą „wchodzącym w rachubę” w okolicznościach konkretnej sprawy, tj. przy braku spadkobierców wchodzących w grupy dziedziczenia ustawowego z wyższym pierwszeństwem²⁶.

Projektowana zmiana art. 669 k.p.c. zakłada, że sąd spadku ma obowiązek wezwać do udziału w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku osoby mogące wchodzić w rachubę jako spadkobiercy testamentowi i jako powołani do spadku z ustawy. Przy czym w odniesieniu do spadkobierców ustawowych Projekt dodatkowo wskazuje, że uczestnikami postępowania powinni być obligatoryjnie: małżonek, zstępni spadkodawcy, osoby pozostające w stosunku przysposobienia, rodzice oraz rodzeństwo. Pozostałych spadkobierców ustawowych sąd ma obowiązek wezwać, jeżeli są sądowni znani. W uzasadnieniu Projektu Autorzy wskazują, że treść przepisu art. 669 k.p.c. *de lege lata* zbyt szeroko określa krąg uczestników postępowania o stwierdzenie

25 Wydaje się, że również Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r., t. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 2046) przemawia za taką wykładnią art. 669 k.p.c. Zgodnie z § 166 ust. 1 Regulaminu, w razie stwierdzenia, że w procesie nie występują wszystkie osoby, których łączny udział jest konieczny, albo że uczestnikami postępowania nieprocesowego nie są wszyscy zainteresowani w sprawie, należy zażądać od powoda lub wnioskodawcy informacji o tych osobach i ich adresach lub podjąć odpowiednie czynności z urzędu celem ich ustalenia, a także zażądać odpisów pism procesowych i załączników dla każdej z nich. Przy prostych stanach faktycznych stwierdzenia nabycia spadku z ustawy, kiedy spadkodawca np. pozostawił małżonka i zstępnych brak podstaw do uznania, że udział spadkobierców z dalszych grup dziedziczenia ustawowego w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku jest konieczny.

26 Por. postan. SN z 30 maja 1985 r., III CRN 133/85, LEX nr 8718.

nabycia spadku, obejmując wszystkie osoby, które mogłyby wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi lub testamentowi i nakłada na sąd spadku obowiązek poszukiwania, w razie sporządzenia testamentu przez spadkodawcę, również potencjalnych spadkobierców ustawowych, którzy wchodziliby w rachubę jak spadkobiercy dziedziczący na podstawie ustawy. Wydaje się jednak, że problem sprowadza się do czegoś innego. Niewątpliwie – w przypadku pozostawienia przez spadkodawcę testamentu lub kilku testamentów – sąd spadku ma obowiązek wezwać do postępowania o stwierdzenie nabycia spadku wszystkie osoby, które mogą wchodzić w rachubę jako spadkobiercy testamentowi, nawet te, które zostały wymienione przez spadkodawcę w poprzednich odwołanych testamentach²⁷. Natomiast w odniesieniu do wezwania spadkobierców ustawowych przepis art. 669 k.p.c. *de lege lata* nie nakłada na sąd spadku obowiązku poszukiwania wszystkich potencjalnych spadkobierców ustawowych, należących do kolejnych grup dziedziczenia ustawowego. Nie można też powiedzieć, aby przepis ten wskazywał wszystkich spadkobierców ustawowych (począwszy od małżonka i zstępnych, a skończywszy na dziadkach, pasierbach i gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy) jako obligatoryjnych uczestników postępowania. Praktyka sądowa wskazuje, że w takich wypadkach do udziału w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku wzywani są w pierwszej kolejności spadkobiercy ustawowi należący do pierwszej, ewentualnie drugiej grupy dziedziczenia ustawowego. Spadkobiercy dalszych grup dziedziczenia ustawowego są wzywani do udziału w postępowaniu tylko wówczas, gdy brak spadkobierców ustawowych z grupy bliższej. Tak ukształtowana praktyka wydaje się racjonalna, gdyż ogranicza potencjalny krąg uczestników postępowania o stwierdzenie nabycia spadku do osób, które rzeczywiście mogą wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi, a nie mnoży liczby uczestników poprzez wzywanie wszystkich osób, które mogłyby dziedziczyć po spadkodawcy na podstawie ustawy.

Wbrew intencjom Autorów projektu nałożenie na sąd spadku obowiązku wzywania do wzięcia udziału w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku spadkobierców ustawowych w postaci: małżonka, zstępnych osoby pozostającej w stosunku przysposobienia, rodziców i rodzeństwa spadkodawcy, wcale nie przyczyni się do usprawnienia postępowań spadkowych. Wprowadzenie projektowanej regulacji art. 669 k.p.c. w istocie doprowadzi do sytuacji, w której sąd spadku obligatoryjnie będzie musiał wezwać do udziału w postępowaniu wszystkich wskazanych w nim spadkobierców ustawowych, nawet jeśli z okoliczności sprawy wynika, że spadek nabędą np. tylko spadkobiercy ustawowi pierwszej grupy dziedziczenia ustawowego. Mimo że wskazane w projektowanym przepisie osoby należą do kręgu osób najbliższych spadkodawcy, to konieczne będzie ustalenie

27 Zob. postan. SN z 10 grudnia 1992 r., II CRN 135/92, LEX nr 1294389.

ich danych osobowych, pozwalających na wezwanie do udziału w sprawie, co wielu przypadkach może być trudne do ustalenia, np. gdy wnioskodawca albo inni uczestnicy postępowania nie dysponują takimi danymi, choćby z uwag na zły stan stosunków w rodzinie spadkodawcy. I tak przykładowo: przy założeniu, że spadkodawca pozostawił małżonka i dwoje dzieci, a jednocześnie w testamencie do spadku powołał w całości małżonka pozostającego przy życiu, uczestnikami postępowania byłiby: tenże małżonek i dwoje dzieci, bez potrzeby wzywania dalszych spadkobierców ustawowych; albowiem wezwanie do udziału w postępowaniu tylko tych osób spełnia przesłankę „osób, które wchodzi w rachubę jako spadkobiercy ustawowi lub testamentowi”. Po wprowadzeniu projektowanej zmiany art. 669 k.p.c. krąg podmiotów, które muszą obligatoryjnie zostać wezwane do udziału w postępowaniu, poszerzy się potencjalnie o co najmniej kilka osób, jeżeli żyją rodzice spadkodawcy, spadkodawca miał rodzeństwo, albo dzieci spadkodawcy mają dalszych zstępnych.

Rodzi to dalsze konsekwencje, gdyż brak skutecznego wezwania do udziału w sprawie wszystkich obligatoryjnych jej uczestników, będących spadkobiercami ustawowymi, blokuje sądowi możliwość wydania postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, a wydanie takiego postanowienia przy braku wezwania do udziału tych spadkobierców będzie niewątpliwie stanowiło przyczynę nieważności postępowania. Przy czym, efektywnym rozwiązaniem wcale nie jest zastosowanie instytucji wezwania spadkobierców przez ogłoszenie (art. 672 k.p.c.), która ze swej istoty znacznie wydłuża postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku.

Projektowane rozwiązanie w postaci wyraźnego określenia kręgu obligatoryjnych uczestników postępowania o stwierdzenie nabycia spadku nie spełnia celu, który założyli sobie Autorzy projektu, a w istocie prowadzi do wydłużenia postępowania. W związku z powyższym zasadnym wydaje się pozostawienie regulacji art. 669 k.p.c. w doczasowym kształcie, bez określania katalogu obligatoryjnych uczestników postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, z pozostawieniem decyzji sądowi, które osoby powinny być wezwane jako wchodzący w rachubę spadkobiercy testamentowi i ustawowi w okolicznościach konkretnej sprawy.

4. Wezwanie spadkobierców przez ogłoszenie

Projekt przewiduje również nowelizację przepisu art. 672 k.p.c. jako zmianę wynikową z uwagi na zaproponowaną treść art. 669 k.p.c. I tak sąd spadku będzie mógł wydać postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku dopiero po wezwaniu spadkobierców przez ogłoszenie nie tylko w przypadku, gdy zapewnienie spadkowe (art. 671 k.p.c.) nie zostanie złożone albo jeżeli zapewnienie lub inne dowody nie będą uznane przez sąd za wystarczające, ale także, gdy nie udało się ustalić spadkobierców, o których mowa w projektowanym art. 669 k.p.c., tj. małżonka, zstępnych, osoby pozostające

w stosunku przysposobienia, rodziców i rodzeństwa spadkodawcy. Zapewnienie spadkowe składane przez zgłaszającego się spadkobiercę służy uzyskaniu przez sąd informacji, że nie ma innych spadkobierców albo ustaleniu czy spadkodawca pozostawił testamenty²⁸.

Zaproponowana zmiana w istocie oznacza, że – niezależnie od kręgu osób – które doszłyby do dziedziczenia (np. spadkodawca pozostawił jedynie małżonka i dzieci, którzy dziedziczą z ustawy) sąd spadku będzie zmuszony do wzywania wskazanych w projektowanym art. 669 k.p.c. spadkobierców ustawowych przez ogłoszenie, nawet jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że nie doszliby oni do dziedziczenia po danym spadkodawcy, a inne dowody zebrane w sprawie ewidentnie wskazują kto i na jakiej podstawie doszedł do dziedziczenia po spadkodawcy. Przekłada się to na wydłużenie czasu trwania postępowania o stwierdzenie nabycia spadku o czas publikacji ogłoszenia i trzymiesięczny termin na zgłoszenie się spadkobierców, co nie powinno być intencją ustawodawcy.

5. Treść postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku

Projekt przewiduje nowelizację art. 677 k.p.c., który określa treść postanowienia sądu o stwierdzeniu nabycia spadku. Regulacja, zgodnie z którą sąd spadku stwierdza nabycie spadku przez spadkobierców, choćby były nimi inne osoby niż te, które wskazali uczestnicy, pozostaje bez zmian, z uwagi na charakter postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, w którym sąd ma obowiązek badać z urzędu, kto jest spadkobiercą, a związanie sądu żądaniem wniosku o stwierdzenie nabycia spadku ogranicza się wyłącznie do kwestii wskazania osoby spadkodawcy i faktu jego śmierci. Związanie sądu nie obejmuje zaś kwestii ustalenia kręgu spadkobierców spadkodawcy ani tego, czy spadkodawca pozostawił testament, bowiem zgodnie z art. 670 KPC sąd z urzędu bada te kwestie. *De lege lata*, zgodnie z art. 677 k.p.c., w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku sąd miał obowiązek wymienienia spadkodawcy oraz wszystkich spadkobierców, którym spadek przypadł, jak również wysokości ich udziałów²⁹. W postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku

28 Por.: Maciej Plaskacz, „Zapewnienie spadkowe” *Polski Proces Cywilny*, nr 4 (2013): 477 i n.

29 W doktrynie postulowano, aby w postanowieniach o stwierdzeniu nabycia spadku zamieszczać również informację, czy spadek został przyjęty przez spadkobierców wprost czy z dobrodziejstwem inwentarza. Zob.: Kordasiewicz, *System Prawa Prywatnego*, 468; Marcin Margoński, „Głosa do uchwały SN z 12 października 2010 r., III CZP 64/10” *Rejent*, nr 11 (2011): 76-78. Por.: odmiennie Piotr Ryłski, „Kognicja sądu w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku a obowiązek umieszczenia w postanowieniu wzmianki o stwierdzeniu nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza” *Palestra*, nr 3-4 (2011):119 i n.; Michał

sąd stwierdza także nabycie przedmiotu zapisu windykacyjnego, wymieniając osobę, dla której spadkodawca uczynił zapis windykacyjny, oraz przedmiot tego zapisu, przy czym stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego może nastąpić również przez wydanie przez sąd postanowienia częściowego. Jednakże lektura orzeczeń sądów powszechnych obejmujących postanowienia o stwierdzeniu nabyciu spadku skłania do przyjęcia tezy, że w zakresie treści postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku sądy stosowały niejednolitą praktykę, niekiedy ograniczając treść tego postanowienia do wskazania osoby spadkobiercy (bez wskazania szczegółowych danych osobowych), osób spadkodawcy, wysokości udziałów spadkowych i tytułu powołania do dziedziczenia, bez określenia formy testamentu przy dziedziczeniu testamentowym³⁰. Projektowana nowelizacja art. 677 k.p.c., poprzez dodanie § 1 (1) precyzującego obligatoryjne elementy postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, nie tylko prowadzi do ujednocnienia treści postanowień o sądowych o stwierdzeniu nabycia spadku, ale jednocześnie koresponduje z regulacją art. 95 j ustawy – Prawo o notariacie³¹, który określa treść aktu poświadczenia

---

Niedpościąg, „Zakres orzekania (kognicji) sądu o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza w sentencji postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku – na marginesie uchwały SN z 13 października 2010 r., III CZP 64/10” *Palestra*, nr 11-12 (2012): 111. Zob. też: Marcin Margoński, *Europejskie poświadczenie spadkowe* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2022), 129-135.

- 30 W nieobowiązującym już Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2007 r., Dz. U. z 2014 r., poz. 259) § 145 tego Regulaminu przewidywał, że w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku w razie dziedziczenia ustawowego sąd powinien podać, czy spadkobierca był małżonkiem spadkodawcy czy jego krewnym i w jakim stopniu, a także wskazać imiona rodziców spadkobiercy, a przy dziedziczeniu testamentowym określić rodzaj testamentu i datę jego sporządzenia. Z kolei w przypadku nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza należało to zaznaczyć w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku. Przepis ten nie został powtórzony w dwóch kolejnych Rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości, tj. w Regulaminie urzędowanie sądów powszechnych z 30 czerwca 2015 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 925) i w obowiązującym Regulaminie urzędowania sądów powszechnych z 18 czerwca 2019 r. (t. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 2046). Zob.: uzasadnienie uchwały SN z 13 października 2010 r., III CZP 64/10, OSNC 2011, nr 3, poz. 26, w którym SN stanął na stanowisku, że § 145 Regulaminu urzędowania sądów powszechnych z 2007 r., to regulacja natury porządkowej i organizacyjnej, nie zaś regulacja dotycząca zakresu działania sądu spadku.
- 31 Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie, t. j. Dz. U. z 2020, poz. 1192.

dziedziczenia. Projektowany § 1 (1) art. 677 k.p.c. przewiduje, że postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku powinno wymieniać:

- 1) imię i nazwisko spadkodawcy, imiona jego rodziców oraz jego numer PESEL – jeżeli został nadany, datę i miejsce zgonu albo znalezienia zwłok oraz ostatnie miejsce jego zwykłego pobytu;
- 2) wszystkich spadkobierców, którym spadek przypadł – ich imiona, nazwiska i imiona rodziców oraz datę i miejsce urodzenia osób fizycznych, a w przypadku osób prawnych - nazwę i siedzibę;
- 3) tytuł powołania do spadku i wysokość udziałów w spadku, a w razie dziedziczenia testamentowego – określenie formy testamentu oraz powołanie protokołu otwarcia i ogłoszenia testamentu³²;
- 4) sposób nabycia spadku;
- 5) spadkobierców dziedziczących gospodarstwo rolne podlegające dziedziczeniu z ustawy oraz ich udziały w nim³³.

Projektowane rozwiązanie należy ocenić w całości pozytywnie. Usunie ono przede wszystkim niejednorodność postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku w zakresie ich treści w praktyce poszczególnych sądów powszechnych, a także skoreluje treść sądowego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku z treścią notarialnego aktu poświadczenia dziedziczenia jako alternatywnego wobec sądowego sposobu stwierdzania nabycia praw do spadku. Również w odniesieniu do treści postanowienia o stwierdzeniu nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego Projekt zasadnie przewiduje obowiązek sądu spadku w zakresie wymienienia wszystkich zapisobierców windykacyjnych, ze wskazaniem ich imion, nazwisk, imion rodziców, daty i miejsca urodzenia, a w przypadku osób prawnych nazwy i siedziby oraz przedmiotu zapisu windykacyjnego.

32 Na zasadność wskazywania w treści postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku daty i formy testamentu w wypadku dziedziczenia testamentowego zwrócił uwagę Jacek Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego*. Komentarz, t. IV, *Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, red. Tadeusz Ereciński, Jacek Gudowski (Warszawa: Wolters Kluwer, 2016), 564.

33 Projektowana treść postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku wpisuje się w dotychczasową praktykę orzeczniczą, zgodnie z którą w sentencji postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku nie zamieszcza się rozstrzygnięć o treści negatywnej (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 1969 r., III CZP 132/68, OSNCP 1969, nr 7-8, poz. 131) oraz uchwałę SN z 7 lutego 2014 r., III CZP 95/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 112, z głosą Pawła Księżaka, „Zapis windykacyjny. Głos do uchwały SN z dnia 7 lutego 2014 r., III CZP 95/13” *Przegląd Sądowy*, nr 3 (2015): 132-138.

6. Inne zmiany w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego w sprawach spadkowych

Pozostałe projektowane zmiany w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego mają w zasadzie charakter porządkujący. I tak w projektowanym art. 640 § 1 k.p.c. proponuje się zmianę polegającą na zwolnieniu notariusza z obowiązku przesyłania sądowi spadku oświadczenia o prostym przyjęciu spadku, przyjęciu z dobrodziejstwem inwentarza lub oświadczenia o odrzuceniu spadku, jeśli notariusz ten zarejestrował akt poświadczenia dziedziczenia. Przewidziano również zwolnienie notariusza z obowiązku przesyłania sądowi spadku odpisu protokołu z czynności otwarcia i ogłoszenia testamentu, jeżeli notariusz zarejestrował akt poświadczenia dziedziczenia (projektowany art. 652 k.p.c.). Powyższe zmiany należy ocenić pozytywnie, jako eliminujące zbędne czynności notariusza, w postaci doręczania tych dokumentów do sądu spadku, w sytuacji, gdy w efekcie odebrania przez notariusza oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, a także otwarcia i ogłoszenia testamentu doszło do sporządzenia i zarejestrowania aktu poświadczenia dziedziczenia.

Projektowana nowelizacja art. 641 k.p.c., który określa treść oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, obejmuje kilka elementów. Po pierwsze projektowana nowelizacja ma dokonać zmiany § 1. pkt 1 tego przepisu poprzez konieczność wskazania miejsca ostatniego pobytu zwykłego spadkodawcy zamiast „miejsca jego ostatniego zamieszkania”. Projektowana zmiana jest jak najbardziej właściwa, albowiem ujednocila terminologię stosowaną w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego w odniesieniu do spraw spadkowych. W istocie naprawia ona niedopatrzenie ustawodawcy, który nowelizując przepisy Kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 24 lipca 2015 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw³⁴, zastąpił w przepisach art. 39 k.p.c., art. 628 k.p.c., 674 k.p.c. sformułowanie „ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy” na „ostatnie miejsce pobytu zwykłego spadkodawcy” dostosowując przepisy k.p.c. do regulacji Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego³⁵.

W kontekście projektowanej nowelizacji art. 641 k.p.c. niezrozumiała i nieuzasadniona wydaje się zmiana polegająca na uchyleniu § 3 tego przepisu, który *de lege lata* przewiduje, że przy oświadczeniu o przyjęciu lub odrzuceniu spadku należy złożyć wypis aktu zgonu spadkodawcy albo prawomocne orzeczenie sądowe o uznaniu za zmarłego lub o sądowym stwierdzeniu zgonu, jeżeli dowody te nie zostały uprzednio złożone. Trudno odnaleźć

34 Dz. U. 2015, poz. 1137.

35 Dz. Urz. UE L 201 z 27.07.2012, str. 107, z późn. zm.

w treści uzasadnienia Projektu motywy, jakimi kierowali się jego Autorzy decydując się na uchylenie § 3 tego przepisu, zwłaszcza że wszczęcie jakiegokolwiek postępowania spadkowego wymaga w pierwszej kolejności wykazania za pomocą dokumentów urzędowych faktu zgonu spadkodawcy. Postępowanie przed sądem w sprawie przyjęcia lub odrzucenia spadku może nie być powiązane z żadnym innym postępowaniem spadkowym, zwłaszcza że oświadczenia w tym przedmiocie mogą zostać złożone nie przed sądem spadku, ale w sądzie rejonowym w kręgu którego znajduje się miejsce zamieszkania lub pobytu składającego oświadczenie³⁶. Przyjmowanie przez sąd oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku bez wykazania faktu zgonu spadkodawcy należy uznać za niedopuszczalne, chyba że intencją Autorów projektu było przerwienie na sąd przyjmujący oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku ustalenia z urzędu faktu śmierci spadkodawcy, czemu ma służyć projektowana zmiana w art. 5a ustawy – Prawo o aktach stanu cywilnego³⁷, zgodnie z którą dane z rejestru stanu cywilnego minister właściwy do spraw informatyzacji ma udostępniać również sądom – wyłącznie w zakresie niezbędnym do realizacji ich ustawowych zadań³⁸. Zamysł ten nie jest niestety w żaden sposób wyraźnie wypowiedziany ani w samym projekcie nowelizacji art. 641 k.p.c., ani w treści uzasadnienia Projektu. Trudno również znaleźć racjonalne uzasadnienie przerwiania na sąd obowiązku poszukiwania dowodu śmierci spadkodawcy w sytuacji, gdy spadkobierca powołany do spadku, który chce złożyć oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przed upływem terminu, o którym mowa w art. 1015 k.c., działa w celu ochrony własnych interesów, a uzyskanie aktu zgonu spadkodawcy z Urzędu Stanu Cywilnego nie nastęrcza żadnych trudności, przy wskazaniu uzasadnienia, że potrzeba otrzymania odpisu aktu stanu cywilnego w postaci aktu zgonu spadkodawcy jest niezbędne co do celów sądowego postępowania spadkowego.

Projektowane dodatkowe § 3(1) i § 3(2) do art. 641 k.p.c. precyzują treść oświadczenia rodzica, składającego w imieniu dziecka oświadczenie o odrzuceniu spadku i ustanawiają odpowiedzialność karną za podane

36 Por.: Andrzej Stępnia, „Postępowanie w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku” *Polski Proces Cywilny*, nr 3 (2011): 82 i n.

37 Dz. U. 2021, poz. 709, ze zm.

38 Jedną z poprzednich wersji projektu obejmowała dodatkowy przepis art. 515 (1) k.p.c., który przewidywał, że jeżeli ustawa nakłada na sąd obowiązek ustalenia faktów lub uczestnik uprawdopodobni, że uzyskanie istotnych informacji jest nadmiernie utrudnione lub powodowałoby nieuzasadnioną zwłokę, sąd może je uzyskać w szczególności w drodze elektronicznej z dostępnych rejestrów publicznych. W wersji projektu z 14 lipca 2022 r. brak takiej regulacji.

informacje, których złożenie jest równoznaczne ze złożeniem zeznań pod przyrzeczeniem.

Zmianie ma ulec również treści przepisu art. 643 k.p.c., który określa obowiązek sądu zawiadomienia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku wszystkich osób, które według oświadczenia i przedstawionych dokumentów są powołane do dziedziczenia, choćby w dalszej kolejności. Projektowana zmiana ma polegać na tym, że sąd będzie miał obowiązek zawiadomiać jedynie o odrzuceniu spadku wszystkie znane sądowi spadku osoby, które zgodnie z treścią oświadczenia i przedstawionych dokumentów są powołane do dziedziczenia. Jako motyw takiego rozwiązania wskazano, że zawiadomianie o przyjęciu spadku nie wpływa na sytuację prawną innych osób, a w szczególności nie stwarza tytułu powołania do spadku i stanowi dodatkową, zbędną czynność sądu, z czym w zasadzie należy się zgodzić.

7. Podsumowanie

Jak wskazują powyższe rozważania jednoznaczna ocena Projektu nowelizacji przepisów Kodeksu cywilnego, a w szczególności przepisów Kodeksu postępowania cywilnego nie jest łatwa. Oceny tej należy dokonać przede wszystkim z punktu widzenia celu, jakim jest usprawnienie i skrócenie postępowań o stwierdzenie nabycia spadku, przy jednoczesnym zachowaniu jak najdalej idących gwarancji prawidłowego ustalenia następstwa prawnego po spadkodawcy. Z aprobatą należy się odnieść do koncepcji rozszerzenia kognicji sądu spadku w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, polegającej na przyznaniu sądowi spadku kompetencji do udzielania zezwolenia na złożenie w imieniu małoletniego lub osoby pozostającej pod opieką oświadczenia o przyjęciu spadku wprost albo o odrzuceniu spadku. Złożenie przyjęte przez Autorów Projektu, że kompetencja ta będzie przysługiwała sądowi spadku jedynie w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, natomiast gdy oświadczenie takie ma być złożone poza postępowaniem o stwierdzenie nabycia spadku – nadal właściwy pozostaje sąd opiekuńczy – jest jak najbardziej racjonalna. Należy pamiętać, że przepisy prawa polskiego nie nakładają na spadkobierców żadnego obowiązku wszczynania postępowań o stwierdzenie nabycia spadku, ani ubiegania się o uzyskanie aktu poświadczenia dziedziczenia. Spadkobierca, zwłaszcza ten, który spadek odrzuca, może być w ogóle nie zainteresowany przeprowadzeniem takiego postępowania. Spadkobiercy, odrzucającemu spadek w imieniu własnym, a następnie chcącym odrzucić spadek np. w imieniu jego małoletnich zstępnych, powinna być pozostawiona możliwość uzyskania takiego zezwolenia w sądzie opiekuńczym, po uzyskaniu którego może sprawnie złożyć oświadczenie przed notariuszem. Nie wydają się zasadne podnoszone wątpliwości, że sąd opiekuńczy, w przeciwieństwie do sądu spadku, zna lepiej sytuację małoletniego (osoby pozostającej pod opieką) i jest w stanie wnikliwiej ocenić zasadność ubiegania się o zezwolenie na dokonanie w jego imieniu czynności polegającej na złożeniu

oświadczenia o przyjęciu spadku wprost lub oświadczenia o odrzuceniu spadku³⁹. Sąd spadku – oprócz wskazanych dodatkowych instrumentów (np. zabezpieczenie spadku, które może być dokonane przez sąd z urzędu) – dysponuje takimi samymi narzędziami, jakimi dysponuje sąd opiekuńczy, aby gruntownie ocenić sytuacją opiekuńczo-majątkową małoletniego pod kątem zasadności udzielenia zezwolenia na przyjęcia spadku wprost lub odrzucenie w jego imieniu spadku, oczywiście zawsze w kontekście generalnej dyrektywy dobra dziecka (lub osoby pozostającej pod opieką).

Pozytywny należy również ocenić projekt nowelizacji art. 677 k.p.c., który będzie określał obligatoryjne elementy treści postanowienia o stwierdzenia nabycia spadku, co niewątpliwie przyczyni się do ujednoczenia treści tych orzeczeń wydawanych przez sady powszechne. Jednocześnie przewidywany zakres danych osobowych spadkodawcy, spadkobierców i zapisobierców windykacyjnych, które mają być wskazywane w treści postanowienia, pozwolą w sposób niebudzący wątpliwości ustalić osobę spadkodawcy, po którym dokonywane jest stwierdzenie nabycia spadku oraz osoby spadkobierców (zapisobierców windykacyjnych). Także obowiązek określenia w treści postanowienia w przypadku dziedziczenia testamentowego formy testamentu oraz powołania protokołu otwarcia i ogłoszenia testamentu, pozostaje nie bez znaczenia, w szczególności w kontekście np. odnalezienia późniejszych testamentów spadkodawcy i konieczności uchylecia lub zmiany postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku.

Najbardziej kontrowersyjna wydaje się propozycja określenia obligatoryjnego kręgu uczestników postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, poprzez nałożenie na sąd spadku obowiązku wezwania do udziału w postępowaniu spadkobierców, którzy byliby powołani do spadku z ustawy: małżonek, zstępni, osoby pozostające w stosunku przysposobienia, rodzice, rodzeństwo, a pozostałych jeżeli są sądowi znani, w miejsce dotychczasowego rozwiązania, które nakazywał sądowi wezwanie do udziału w sprawie „spadkobierców mogących wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi”. Z jednej strony mogłoby się wydawać, że wezwania tych wszystkich osób jako obligatoryjnych uczestników postępowania mogłoby dawać szerszą gwarancję właściwego ustalenia kręgu spadkobierców spadkodawcy, bo być może osoby te (z założenia najbliżsi członkowie rodziny spadkodawcy) mogłyby mieć wiedzę co do istnienia innych spadkobierców (np. nieślubnych dzieci spadkodawcy) lub testamentów pozostawionych przez spadkodawcę. Wydaje się jednak, że obowiązkowe wzywanie do udziału w postępowaniu tak szerokiego kręgu osób przyczyni się w znacznym stopniu do wydłużenia postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, nawet w przypadkach, gdy będziemy mieli do czynienia

---

39 Zob.: Tomasz Justyński, Ewa Kabza, „Uwagi na marginesie projektowanych zmian w prawie spadkowym” *Krakowski Przegląd Notarialny*, nr 1 (2022): 22.

z prostym stanem faktycznym, w którym spadkodawca pozostawił jedynie małżonka i dzieci, nie pozostawiając przy tym testamentu. Wymóg wzywania do udziału w postępowaniu dodatkowo rodziców i rodzeństwa spadkodawcy, kiedy żadne okoliczności nie wskazują na to, że doszliby oni do dziedziczenia, nakłada na sąd dodatkowe obowiązki formalne wzywania tych uczestników postępowania, w sytuacji, gdy mogą okazać się one kompletnie zbędne. Nietrudno również sobie wyobrazić, że np. w określonym stanie faktycznym rodzeństwo spadkodawcy będzie zamieszkiwało w różnych regionach nie tylko kraju, ale świata, co dodatkowo przedłuży czas skutecznego wezwania ich do udziału w postępowaniu, nie wspominając o sytuacji, kiedy nie są utrzymywane z takimi osobami stosunki rodzinne, które pozwalają na określenie miejsca pobytu tych osób. Wystarczającą gwarancją praw tych osób, jest instytucja zmiany postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku z art. 679 k.p.c.

W konsekwencji podobnie należy ocenić projektowaną zmianę art. 672 k.p.c. która nakazuje sądowi wezwanie spadkobierców przez ogłoszenie, nie tylko w sytuacji, w której zapewnienie spadkowe lub inne dowody nie będą uznane przez sąd za wystarczające, ale obligatoryjnie, gdy nie udało się ustalić spadkobierców ustawowych w osobach: małżonek, zstępni, osoby pozostające w stosunku przysposobienia, rodzice, rodzeństwo. Wydaje się, że ustalenie kręgu tych podmiotów nie powinno sądowi nastęrczać specjalnych trudności przy wykorzystaniu danych z rejestru stanu cywilnego, powstaje jednak pytanie, czy sąd spadku nie będzie wykorzystywał instytucji wezwania przez ogłoszenie w miejsce prowadzenia własnych czynności z urzędu, polegających na ustaleniu kręgu tych spadkobierców ustawy.

Podsumowując, należy zaaprobować dostrzeżoną przez Autorów Projektu potrzebę nowelizacji przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, w szczególności w zakresie postępowania cywilnego o stwierdzeniu nabycia spadku, której motywem jest usprawnienie tych postępowań i ujednoczenie treści orzeczeń wydawanych w takich postępowaniach. Wydaje się jednak, że cel ten w projektowanych przepisach nie do końca został osiągnięty, co wymaga dalszej analizy, w szczególności w zakresie projektowanej regulacji obligatoryjnych uczestników postępowania o stwierdzenie nabycia spadku i poszukiwania takiego rozwiązania, której w pierwszej kolejności daje gwarancję prawidłowego ustalenia następstwa prawnego po spadkodawcy, z drugiej natomiast nie przyczyni się do nadmiernego i zbędnego wydłużania postępowania o stwierdzenie nabycia spadku.

Bibliografia

- Felski Tadeusz, „Zakres orzekania sadu pierwszej instancji w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku” AUNC 1990/ XXVII, 18-19, 1990.
- Gudowski Jacek, „Przegląd orzecznictwa” *Przegląd Sądowy*, nr 2 (1996): 56.
- Gudowski Jacek, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. IV, *Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, red. Tadeusz Ereciński, Jacek Gudowski. Warszawa: Wolters Kluwer, 2016.
- Justyński Tomasz, Kabza Ewa, „Uwagi na marginesie projektowanych zmian w prawie spadkowym” *Krakowski Przegląd Notarialny* nr 1 (2022): 22-23, 26-27.
- Księżak Paweł, „Zapis windykacyjny. Glosa do uchwały SN z dnia 7 lutego 2014 r., III CZP 95/13” *Przeglądzie Sądowym*, nr 3 (2015): 132-138.
- Księżak Paweł, *Prawo spadkowe*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017.
- Margoński Marcin, „Glosa do uchwały SN z 12 października 2010 r., III CZP 64/10” *Rejent*, nr 11 (2011): 76-78.
- Margoński Marcin, *Europejskie poświadczenie spadkowe*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2022.
- Niedpośpał Michał, „Zakres orzekania (kognicji) sądu o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza w sentencji postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku – na marginesie uchwały SN z 13 października 2010 r., III CZP 64/10” *Palestra*, nr 11-12 (2012): 111.
- Pisuliński Jerzy, „Niektóre problemy związane z terminem do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku” *Rejent*, nr 6 (1992): 54-71.
- Plaskacz Maciej, „Zapewnienie spadkowe” *Polski Proces Cywilny*, nr 4 (2013): 477 i n.
- Pruś Piotr, „Komentarz do art. 669 k.p.c., teza 4.”, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, red. Małgorzata Manowska, LEX 2021.
- Rylski Piotr, „Kognicja sądu w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku a obowiązek umieszczenia w postanowieniu wzmianki o stwierdzeniu nabycia spadku z dobrodziejstwem inwentarza” *Palestra*, nr 3-4 (2011): 119 i n.
- Słyk Jerzy, „Orzekanie w sprawach o zezwolenia na dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka” *Prawo w działaniu. Sprawy cywilne*, nr 21 (2015): 220-221.
- Stępniaś Andrzej, „Postępowanie w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku” *Polski Proces Cywilny*, nr 3 (2011): 82 i n.
- System prawa prywatnego*, t. X, *Prawo spadkowe*, wyd. 3, red. Bogudar Kordasiewicz. Warszawa: C. H. Beck, 2009.
- Wierciński Jacek, „Uwagi o teoretycznych założeniach dziedziczenia ustawowego” *Studia Prawa Prywatnego*, nr 9 (2009): 79-92.

Witczak Hanna, „Komentarz do art. 928 k.c.”, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV, *Spadki*, red. Magdalena Habdas, Mariusz Fras. 145. Warszawa: Wolters Kluwer, 2019.

Witczak Hanna, „Uprawnienia rodziców i dziadków spadkodawcy w dziedziczeniu ustawowym w nowym stanie prawnym” *Monitor Prawniczy*, nr 11 (2009).

Witczak Hanna, *Wyłączenie od dziedziczenia na mocy orzeczenia sądowego*. Warszawa: Lexis Nexis 2013.

Zdanikowski Paweł, „Komentarz do art. 1025 k.c., t. 11”, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. IV, *Spadki*, red. Magdalena Habdas, Mariusz Fras. 640-641. Warszawa: Wolters Kluwer, 2019.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.

For guidelines on the permitted uses refer to <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>